

Elmaradtunk a világszínvonalról!

DR. PUNGOR ERNŐ
akadémikus,
tanszékvezető
egyetemi tanár,
a Budapesti
Műszaki Egyetem
vegyszerműki
karának dékánja,
a Magyar
Kémiai Folyóirat
és a Hungarian
Scientific
Instruments
főszerkesztője,
az Európai
Főszerkesztők
Egyesületének
elnöke

— *Professzor úrról köztudomású, hogy kutatóként, tanszékvezetőként, oktatóként egyaránt a legkorszerűbb módszerek keresője és támogatója. Ezek sorában milyen szerepet játszik a könyvtár?*

— Amennyiben kérdésének lényege az, hogy milyennek látom én a mai magyar könyvtári helyzetet, a könyvtári szolgáltatások és a tudományos kutatás kapcsolatát, máris két részre osztom válaszomat. A könyvtárak ugyanis két lényeges dokumentumfajtát gyűjtenek: könyveket és folyóiratokat. A két dokumentumfajttával összefüggő könyvtári szolgáltatásoktól mást és mást vár a kutató, a velük kapcsolatos véleményem is eltérő. Kezdjük a folyóirat-közleményekben rejlő információs anyag feltárásának kérdésével. Mielőtt azonban erre vonatkozó véleményemet elmondanám, megkérdem: a *Könyvtáros* hajlandó válaszomat minden változtatás nélkül közölni?

— *Természetesen.*

— Nos: a kémiai tudományok és a velük kapcsolatos műszaki tudományok területén a más vonatkozásban is sokszor emlegetett információrobbanás alapvetően megváltoztatta az információtároló rendszerek kapcsolatát a kutatókkal és — ami az én esetemre is alkalmazható — az oktatókkal. Hazánkban a könyvtári kérdésekkel foglalkozó szakemberek, sajnos, a nemzetközi trendekre nem, vagy csak elkésve figyeltek fel. Így Magyarország ezen a területen végzetesen elmaradt, gyakorlatilag a harmadik világ színvonalán mozog. Könyvtárrendszerünk megmaradt a második világháború előtti szemléletnél, s legfeljebb annyiban változott, hogy olyan — ma már nem is a legkorszerűbbnek számí-

tó — nemzetközi megoldások elől, mint a mikrofilm, a mikrokártya, a mikrofilmlap bevezetése, nem tudott kitérni.

A Veszprémi Vegyipari Egyetem könyvtárának és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottságnak kezdeményezése, melybe a Központi Fizikai Kutatóintézet számítógépét is bevonták, tudniillik a kémiai új eredmények irodalmának számítógépes válogatása, még ma is gyermekcipőben jár. S a retrospektív irodalomkeresésről, amely nélkül pedig a kutatómunka előkészítése igen drága, hazánkban még szó sem lehetett! Nyilvánvaló, hogy ilyen állapotok ismeretében a kérdésre, hogy mint kutató és mint oktató meg vagyok-e elégedve a mai magyar könyvtári rendszerrel, csak az lehet válaszom: nem.

— *Miért tekinti professzor úr különösen fontos kérdésnek az irodalmi szolgáltatások világszintre emelését?*

— Azért, mert a korszerű irodalmi szolgáltatás hiánya tulajdonképpen semmivel sem indokolható. Megközelítő becslések szerint népgazdaságunk jelenleg is rendelkezésre bocsátja azt a devizális háttérrel, amellyel országosan megoldható volna a korszerű irodalmi szolgáltatás. Csakhogy ez a „devizális háttér” felaprózódik: különböző közép-, kis- és még kisebb könyvtárak és könyvtárcsokkák párhuzamosan gyűjtenek drága külföldi folyóiratokat, s ezzel nemcsak az egységes intézkedések nyomán megvalósítható korszerűséget torpedózzák meg, hanem a többnyire feleslegesen — mert kihasználatlanul — heverő dokumentumanyag miatt állandó raktározási gondokkal is küszködnek. Tudom, hogy a devizális folyóiratok rendelése már-már státusz-szimbólum a könyvtári világban. s tudom, hogy ezen kívül egyéb zavaró körülmények is nehezítik a korszerű információrendszer felállítását. Ilyen például a Magyar Posta elmaradott szervezete, az a körülmény, hogy telefonhálózatunk színvonala tekintetében ma az utolsó helyek táján kullogunk Európában. Ez nyilvánvalóan nehezíti egy központi elhelyezésű, az ország összes kutatóállomásával kapcsolatot kiépítő számítógépes adatbank ésszerű felhasználását.

— *Van kezdeményezés ilyen adatbank megszervezésére?*

— Tudomásom szerint a Magyar Tudományos Akadémia most készíti elő egy retrospektív irodalmi visszakeresés

adatbank létesítését. Ennek megvalósítása sürgető feladat. Ha a közeljövőben nem jön létre, a magyar tudománynak rá kell lépnie a nemzetközi információs rendszer hasznosításának útjára.

— *Professzor úr, a kérdésemre adandó válaszában eddigi része egyértelműen a folyóiratok információs anyagának felhasználási lehetőségeire, illetve a velük kapcsolatos könyvtári helyzetre vonatkozott. Hogyan látja a magyar tudományos könyvtárak könyvellátottságának, illetve a könyvekben rejlő információk feltárásának helyzetét?*

— Az új információk „átáramoltatása”, gyors közlése terén a folyóiratok vezető szerepe elvitathatatlan. Egy-egy új tudományos kutatás, egy-egy új munka megindulásakor azonban az ún. „előinformációkat” a könyvekben keressük és találjuk meg. A hagyományos értelmezésű könyvtárra az a nagy szerep hárul, hogy az ilyen munkához elengedhetetlenül szükséges monográfiákat, kézikönyveket, szak- és tankönyveket tárolja, őrizze, gondozza és hozzáférhetővé tegye. Ehhez a könyvtárak minél teljesebb ellátottságára volna szükség. Az effajta ellátottság tapasztalatom szerint nagyjából megfelelő, bár bizonyos vonatkozásokban korlátozott. Anyagi korlátozottságra gondolok, és azonnal kijelentem, hogy ezt az adott gazdasági nehézségek ismeretében meg is értem. Sőt, továbbmenve, még azt is megjegyzem, hogy az ésszerű mértékű korlátozás esetenként haszonnal is járhat. A könyvekben felhalmozott, összegyűjtött információ-mennyiség ugyanis „romlandó áru”: általában öt év alatt nagy része elavul. Emiatt az anyagi megtakarítás kétszerezsen is kézenfekvőnek látszik. Az ésszerűség határait azonban szűkíthetnénk, ha nem kellene könyvtárainknak a Bizonylati Fegyelem Istenének oltárán felesleges — valutáris! — áldozatokat hozniuk. Arra gondolok, hogy különféle nemzetközi kongresszusokra kiküldött munkatársaink, nemzetközi szervezetekben tevékenykedő tudósaink a különösen értékes kongresszusi vagy testületi kiadványokat jelentékeny kedvezménnyel (amelynek mértéke 20—30 százalékig is felmegy) kaphatnák meg, ha a vásárlás gyorsan, meghatározott határidőn belül mehetne végbe. A Kultúra Külkereskedelmi Vállalat azonban ritkán vagy egyáltalán nem fogadja el és nem használja ki ezeket a vásárlási lehetőségeket. Természetesen a könyvtárak akkor még nem teljesítették jól és hibátlanul feladatukat, ha beszerzik a tudományos élet vagy az egyetemi oktatás részéről felmerülő igények mértékében a könyveket: szolgáltatásaik színvonalának állandó emelésé-

vel is a kutatás és az oktatás segítségével kell lenniük. Adott lehetőségeink határain belül elsősorban a reprográfiai kapacitás növelését és korszerűsítést látom kívánatosnak.

— *Beszélgetésünk során professzor úr könyvtáraink jelen gondjairól, jövő soráról fejtette ki gondolatait. Kérem, szóljon azokról a kapcsolatokról is, amelyek korábban fűzték a könyvtárakhoz.*

— Diákkoromtól kezdve szerettem a könyveket s ebből fakadóan a könyvtárakat. Évtizedek során saját szakkönyvtáram mellett — amely olyan színvonalú, hogy tudományos munkámban bátran hagyatkozhatom állományára — egyéb tárgyú könyvgyűjteményemet is fejlesztettem. Fő érdeklődési köröm a történelem, a politika, a földrajz és a szépirodalom; különösen szívesen említem távol- és közel-keleti könyvgyűjteményemet, amelyben eredeti kiadványok egész sora található meg. A szakkönyvtárakkal egyetemi éveim alatt kerültem kapcsolatba: a tudományegyetemi évek alatt elsősorban a tanszéki könyvtárban dolgoztam, de gyakran megfordultam az Egyetemi Könyvtárban, és ismertem a műegyetemi könyvtár állományát is. Saját „olvasói” tapasztalataim alakították ki bennem elképzelésemet a korszerű könyvtárakról, s minthogy a könyvtárat szívügyemnek tekintem, mint a Budapesti Műszaki Egyetem vegyész-mérnöki karának dékánja a karon belül új könyvtári rendszert építettem ki. A kis tanszéki könyvtárak folyóirat részét megszüntettem, állományuk közhasznú részét a kari könyvtárba olvastottam. A tanszéki oktatókat és kutatókat azzal kárpótoltam, hogy az általuk kért minden szakirodalmi információs dokumentumot órák — igen ritka esetben: egy nap — alatt xerox-másolatban megküldjük nekik. A kívánt reprográfiai teljesítményt a vegyész-mérnöki kar és az MTA két xerox-gépe szolgáltatni tudja.

— *Hogyan összegezné véleményét professzor úr?*

— Mai tudományos könyvtári rendszerünk, információ-szolgáltatásunk elmaradt a világszínvonalától. Könyvtárainknak minden erővel e lemaradás mielőbbi ledolgozásának útjára kell lépniük. Ellenkező esetben komoly formában kellené felvetni a kérdést, hogy mi kerül többre államunknak: bekapcsolni tudományos életünket a nemzetközi információs hálózatba, vagy továbbra is milliőkat költeni a korszerűtlen könyvtárakra.

Végh Ferenc